

ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՎՈՂ ՈՒՍՈՒՑՉԻ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Հետազոտության թեման՝ Հաղորդակցման դերը կրտսեր դպրոցականի անձի զարգացման գործընթացում՝ խաղուսուցման միջոցով

Հետազոտող ուսուցիչ՝ Լորա Ղազարյան
Դպրոց՝ Զորավար Անդրանիկ Օզանյանի անվան №5 հիմն.

Մենթոր ուսուցիչ՝ Արմինե Անտոնյան

Բովանդակություն

Ներածություն

Գրական ակնարկ

Մաս 1

Հաղորդակցումը կրտսեր դպրոցական տարիքում

Հաղորդակցման առանձնահատկությունները կրտսեր դպրոցական տարիքում

Մաս 2

Կրտսեր դպրոցականների հաղորդակցման հմտությունների և կարողությունների ձևավորումը ուսումնական պրոցեսում

Խաղը որպես ակտիվ ուսումնական ձև կրտսեր դպրոցում

Եզրակացություն

Գրականության ցանկ

Ներածություն

<<Ուսուցումը հաղորդակցումն է գիտելիքներ և փորձ ունեցողների միջև... Հաղորդակցումը մարդկանց միջև խոսքային փոխգործողություն է, որի ընթացքում և որի միջոցով տեղի է ունենում. առաջին՝ տեղեկատվություն, երկրորդ՝ գործունեության կառավարում, երրորդ՝ հարաբերությունների հաստատում>>:

Վ. Կ. Դյուդչենկո

Հաղորդակցումը մանկավարժական գործընթացի կարևոր բաժիններից է: Մանկավարժական գործունեությունը կառուցվում է հաղորդակցման օրենքների հիման վրա: Մանկավարժական հաղորդակցումը ճիշտ ուսուցանող, դաստիարակող և զարգացող նպատակ ունի: Այն ուղղված է հաղորդակցվող կողմերի տարիքից, դիրքորոշումներից, հաղորդակցման նպատակներից:

Այսօր մասնագիտական- մանկավարժական գործունեության հիմնական բաղադրիչներից մեկը համարվում է հաղորդակցումը, որը հիմնավորվում է հետևյալ առանձնահատկություններով.

- Հաղորդակցումը ուսումնադաստիարակչական խնդիրների լուծման կարևորագույն միջոց է:
- Հաղորդակցման շնորհիվ ուսուցիչը ճանաչում է իր աշակերտներին ավելի մոտիկից, իր համար հստակեցնում է նրանց անհատականությունները, տեղեկություններ է ստանում նրանց միջանձնային հարաբերությունների, այս կամ այն արարքի մասին:

Հաղորդակցումը միջոց է , որի ճիշտ կազմակերպման շնորհիվ ավանդական ուսուցման <<օբյեկտ- սուբյեկտ>> մոդելը վերածվել է << սուբյեկտ- սուբյեկտ>> մոդելի, որում երկու կողմերն էլ միաժամանակ և՛ սովորող են, և՛ սովորեցնող: Այսպիսի իրավիճակում որքան բարձր է մանկավարժի մասնագիտական կուլտուրան, այնքան ավելի բարձր է այդ երկխոսության արդյունքը: Մանկավարժական կուլտուրայի կարևոր բաղադրիչներից են մասնագիտական գիտելիքները, զգացմունքները, մանկավարժական մտածողությունը ստեղծագործական գործունեությունը և մանկավարժական վարպետությունը:

«ԱՐՄԱՎԻՐ 1» ՎԿ

Հաղորդակցումը ձևավորվում և բարելավվում է սովորողների շփման գործընթացում, ինչպես դասերի ժամանակ, այնպես էլ դասերից դուրս իրականացվող գործունեության մեջ: Հաղորդակցման ազդեցությունը կրտսեր դպրոցականի ձևավորման և զարգացման գործընթացում և հաղորդակցման մակարդակը կրտսեր դպրոցականների մոտ ոչ բավարար է հետազոտված: Դրա համար անհրաժեշտություն է առաջանում հետազոտել ոչ միայն հիմնական չափանիշները, այլ նաև հաղորդակցման դերը կրտսեր դպրոցականի անձի զարգացման գործում առկա տեսանելի մակարդակները: Աշխատանքի նպատակն է՝ մասնագիտական գրականության միջոցով ուսումնասիրել հաղորդակցական դերը կրտսեր դպրոցականի անձի ձևավորման գործընթացում:

Գրական ակնարկ

Բենջամին Բլումը գտնում է, որ ուսուցման մեջ գոյություն ունի վեց աստիճան՝ գիտելիք, իմաստավորում, կիրառում, վերլուծություն, համադրում, կշռադատում կամ գնահատում: ՆԱ գտնում է, որ ուսուցման ընթացում աշակերտը ոչ միայն ձեռք է բերում գիտելիքների հանրագումար և մտապահում, այլև համադրում է դրանք իր ունեցած գիտելիքների հետ, նոր գիտելիքները դարձնում է կիրառելի, ապա գնում է դեպի գիտելիքի խորացում, որիմ հաջորդում է համադրման սինթեզի աստիճանը, երն աշակերտն ընդլայնում է իր ունեցած գիտելիքը, համակարգում դրանք և որոշումներ կայացնում: Ուսուցման ողջ համակարգը Բլումը

«ԱՐՄԱՎԻՐ 1» ՎԿ

պատկերավոր կերպով համեմատում է սար մագլցելու հետ, ըստ որում, մտապահումը նմանեցնում է գիտելիքների <<սարի ստորոտին>>, իսկ գնահատումը՝ <<գագաթին>>: Մտածողության այս յոթ ձևերն ամբողջացնում են սովորողների կուտակած փորձը՝ հնարավորություն ստեղծելով ուսուցումը համապատասխանեցնել երեխայի հնարավորություններին և օգտագործել դրանք, որ սովորելը երեխայի համար դառնա մատչելի և հաճելի: Աշակերտի համար բազմաբնույթ մտածողության ուսուցումն ունի հետևյալ առավելությունները:

- Հաղորդակցման դրական մթնոլորտը, որն ապահովում է ուսումնական աշխատանքի արդյունավետությունը և՛ աշակերտների, և՛ ուսուցիչների համար:
- Արժեք են ստանում աշակերտների անհատական առանձնահատկությունները, պահպանվում և զարգանում են դրանք:
- Բարեփոխում և ընդլայնում է դասավանդման տարբեր ձևերի կիրառումը և արդյունքների գնահատման օբյեկտիվությունը:
- Ուսուցումը դարձնում է ավելի ստեղծագործական, մատչելի և ապահովում է միաջառարկայական կապերը:
- Բոլորի համար ստեղծում է սովորելու հավասար պայմաններ:
- Ապահովում է սովորողի անհատական և հասարակական զգացումը:
- Նպաստում է աշակերտների ակադեմիական առաջադիմությունը, նրանց մտածելու, խմբիկներ լուծելու կարողություններին: Խոսելով ուսուցման կարևորության մասին՝ մանկավարժ- տեսաբան Վ. Դյադչենկոն ասում է. <<Ուսուցումը դիտվում է որպես մարդկանց միջև հատուկ ձևով կազմակերպված հաղորդակցություն, որի ընթացքում վերարտադրվում և յուրացվում են հասարակական- պատմական ձորշրջան, մարդկային գործունեության բոլոր ձևերը>>:

Իրոք, բնության գաղտնիքների մեջ թափանցելու, ժողովչի պատմությունն իմանալու լավագույն միջոցը մայրենի լեզուն է, որը խոսքի միջոցով կատարում է հասարակական հաղորդակցման դերը:

Մաս1: Հաղորդակցումը կրտսեր դպրոցական տարիքում

Առօրյա կյանքում, տանը, աշխատավայրում, փողոցում, մենք անընդհատ գտնվում ենք հաղորդակցման իրավիճակներում, որտեղ շփվում ենք ծանոթ և անծանոթ մարդկանց հետ: Հաղորդակցման յուրաքանչյուր իրավիճակ մարդուց պահանջում է որոշակի լարվածություն, որպեսզի նա պահպանի մի շարք նորմեր և կանոններ, իրականացնի հաղորդակցման նպատակը և կառավարի հարաբերությունները; [5, էջ 286]:

Հաղորդակցման սյուբեկտները մարդիք են: Հաղորդակցում կարող է տեղի ունենալ առնվազն երկու և ավելի մարդկանց միջև: Հաղորդակցվում են առանձին մարդիկ՝ սյուբեկտները, իսկ այդ հաղորդակցության բնույթը կախված է այն բանից, թե ինչպիսի հարաբերություն գոյություն ունի նրանց միջև: Հաղորդակցումը բարդ գործընթաց է, որն ունի իր կառուցվածքը, բաղադրատարրերը, մեխանիզմները գործընթացային փուլերը և կողմերը:

Հաղորդակցման գործընթացի կառուցվածքային տարրեր են՝

հաղորդակցության սյուբեկտները,

հաղորդակցման միջոցները,

հաղորդակցվողների պահանջմունքները, շարժառիթները նպատակները,

հաղորդակցման ընթացքում փոխներգործության ու փոխազդեցության, ընկալման ու փոխըմբռնման մեխանիզմները, հաղորդակցման արդյունքները [5, էջ 296]:

Ըստ Վ. Մյասիշչի՝ իրականության նկատմամբ անձի հարաբերություններում գերակա է երեք ուղղություն՝ ա) հարաբերություն նմարդկանց նկատմամբ, բ) հարաբերություն ինքն իրն կատմամբ, գ) հարաբերություն նարտաքին աշխարհի առարկանների նկատմամբ: Այս երեք ուղղություններից անձի ձևավորման գործընթացում որոշիչ է հատկապես մարդկանց նկատմամբ հարաբերությունը, որովհետև անձը մարդկանց հետ ունեցած փոխհարաբերություններ ում ոչ մի այն բավարարում է իր պահանջմունքները, այլև կարգավորում է իր վարքը [1, էջ 169]:

Հաղորդակցման միջոցները կարող են լինել խոսքային <<վերբալ՝ բանավոր կամ գրավոր>> և ոչ խոսքային <<ոչ վերբալ>: Բնականաբար, հաղորդակցման ընթացքում, իր դերով և նշանակությամբ, առանձնանում է խոսքային միջոցը, որովհետև վերջինս բնորոշ է միայն մարդկանց, բացի դրանից, հանդես է գալիս որպես ամենաուժեղ գրգռիչ: Հաղորդակցվողների պահանջմունքները, շարժառիթներն ու նպատակները հաղորդակցման գործընթացի անհրաժեշտ տարրերն են : Հաղորդակցվելը մարդկանց հիմնական

«ԱՐՄԱՎԻՐ 1» ՎԿ

պահանջմունքներից է, որի իրականացումը կապված է նրանց մոտիվների, շահերի ու հետաքրքրությունների հետ: Յուրաքանչյուր հաղորդակցական գործունեություն հետապնդում է որոշակի նպատակ և կոչված է լուծելու մարդկանց հուզող խնդիրները, բավարարելու նրանց գոյաբանական, հոգևոր ու նյութական պահանջմունքները: Հաղորդակցումն իրականացվում է մի շարք կարևոր գործառույթներ: Դրա միջոցով մենք բավարարում ենք մեր հաղորդակցվելու պահանջմունքը՝ Մենք հաղորդակցվում ենք, որպեսզի պահենք և կատարելագործենք մեր ինքնաճանաչողությունը: Դրա միջոցով մենք կատարում ենք մեր սոցիալական պարտականությունները, Հաղորդակցման միջոցով կառուցում ենք մեր փոխհարաբերությունները, Դրա շնորհիվ մենք կատարում ենք տեղեկատվության փոխանակում, Մենք հաղորդակցվում ենք, որպեսզի ազդենք ուրիշների վրա: Հաղորդակցությունը կարող է լինել միջանձնային և ներանձնային, ներխմբային ու միջխմբային: Միջանձնային հաղորդակցումը երկու և ավելի մարդկանց միջև տեղի ունեցող փոխհարաբերությունն է: Ներանձնային հաղորդակցումը տեղի է ունենում միևնույն անձի ներսում՝ նրա տարբեր <<Ես>>-երի երկխոսության արդյունքում: Ներխմբային հաղորդակցման դեպքում իրար հետ հաղորդակցվում են միևնույն սոցիալական, էթնիկական, մասնագիտական խմբին պատկանող մարդիկ, իսկ միխմբայինի դեպքում՝ տարբեր խմբերին պատկանող անձինք: Հաղորդակցության տիպերից են՝ ձևական/պաշտոնական/, ոչ ձևական, գործարար, մանիպուլյատիվ, գերծառույթային-դերային միջանձնային, հոգևոր, տոնական, սովորական և այլն: Դիտարկենք որոշ տիպեր՝ գույզ հակադրությունների տեսքով: Գործարար ու խաղային հաղորդակցություն: Տեղեկատվական հաղորդակցումը մանկավարժական հաղորդակցման գերակշիռ մասն է: Դրա էությունը այն է, որ հաղորդակցության մասնակիցները միմյանց ուղարկում են հաղորդումներ, փոխանակում տարբեր բնույթի տեղեկություններ, միմյանց միջև հաստատում կապեր ու հարաբերություններ, որոնք անմիջական կամ միջնորդավորված ազդեցություն են թողնում իրենց մտածելակերպի ու գործելակերպի վրա: Ինտերակտիվ հաղորդակցումը գործընթաց է, որի ժամանակ հաղորդակցման մասնակիցների միջև հաստատվում են տարբեր բնույթի կապեր, փոխհարաբերություններ, քննարկվում և լուծվում

«ԱՐՄԱՎԻՐ 1» ՎԿ

հետաքրքրություն ներկայացնող խնդիրներ, և այդ ընթացքում մասնակիցներն ազդում են մեկը մյուսի գործողությունների ու վարքագծի վրա: Պերցեպտիվ/ընկալման/ հաղորդակցման ընթացքում մարդիկ ոչ միայն շփվում, փոխգործում և փոխանակում են տեղեկություններ, այլև ուսումնասիրում, ընկալում և գնահատում են միմյանց և մեկնաբանում բացատրում միմյանց վարքագծի պատճառները: Հազորդակցման արդյունավետության պայմաններից են մասնակիցների՝ միմյանց հետ շփվելու, կապեր ստեղծելու ընդունակությունը, հաղորդակցական համատեղելիությունը հարմարվածությունը: Տարբեր իրավիճակներ թելադրում են վարքագծի որոշակի ոճեր, և տարբեր իրավիճակներում մարդիկ իրենց դրսևորում են տարբեր կերպ: Եթե մարդու ինքնադրսևորումը չի համապատասխանում իրավիճակին, այն դժվարացնում է հաղորդակցումը: Հաղորդակցության արդյունավետության ապահովման գործում կարևոր նշանակություն ունի նաև հաղորդակցման ոճը: Հաղորդակցման ոճը մարդու վարքագծի անհատական կայուն ձև է, որը դրսևորվում է փոխգործունեության բոլոր պայմաններում՝ անձնական ու գործարար հարաբերություններում, սոցիալական դերերի իրականացման ընթացքում [5, էջ 296-338]:

Հաղորդակցման առանձնահատկությունները կրտսեր դպրոցական տարիքում

Մարդու համար ամենօրյա շփումը այլ մարդկանց հետ անհրաժեշտ է ինտելեկտուալ և բարոյական զարգացման համար: Անձի ինտելեկտուալ և անհատական զարգացման համար շփման տարբեր տիպեր կան՝ անձնական և գործնական, ճանաչողական և նյութական, պլանավորված և նպատակային, կենսաբանական և սոցիալական, ինքնաբուխ և միջնորդված, վերբալ և ոչ վերբալ: Հաղորդակցումը մեծ նշանակություն ունի մարդու հոգեկանի ձևավորման, նրա զարգացման, ողջամիտ և կուլտուրական վարքի կայացման գործում [11, էջ 511-513]: Ինչպես նշում է Ա.Բողայրովը, հաղորդակցման սյուրեկտ կարող է լինել նա, ով այս կամ այն չափով գիտակցում է իր դերը հաղորդակցման մեջ, ունի մարդկանց հետ արդյունավետ հաղորդակցվելու կարողություններ ու ընդունակություններ [6, էջ 10]: Միայն ֆիզիկական ու մտավոր կարողությունները բավական չեն հաղորդակցման համար:

«ԱՐՄԱՎԻՐ 1» ՎԿ

Անհրաժեշտ է, որ երեխան ունենա հաղորդակցական պատրաստվածություն, այսինքն՝ տիրապետի հաղորդակցման անհրաժեշտ կարողությունների ու հմտությունների, որ ունենա հաղորդակցական ունակություններ և կարողանա հաղթահարել միջանձնային հաղորդակցման խոչընդոտները: Հաճախ երեխան, նախադպրոցական տարիքում չունենալով հաղորդակցական ունակություններ, դպրոցում պարզապես չի կարողանում ինքնադրսևվորվել: Այս տեսանկյունից հաղորդակցական ակտիվության խթանման գործընթացում կարևոր նշանակություն ունի հաղորդակցական խոչընդոտների հաղթահարումը: Մանկավարժական հաղորդակցման մեջ արգելակման հիմնական պատճառն ինքնավստահության պակասն է, որը հաղորդակցման կարողություններին ու հմտություններին ոչ բավարար տիրապետման հետևանք է: Արգելակման հաջորդ հիմնական պատճառներից է գնահատականի՝ թվանշանի գործոնը: Տեղին է նշել, որ հաճախ գնահատականը անդրադառնում է նաև երեխայի ներընտանեկան միջանձնային փոխհարաբերությունների վրա: Մնացած խոչընդոտները պայմանավորված են հաղորդակիցների՝ մանկավարժի և համադասարանցիների հետ ունեցած փոխհարաբերություններով, թե որքանով են բավարարվում երեխայի հետաքրքրությունները, զարգանում է հաղորդակցման պահանջունքները: Այստեղ կարևոր նշանակություն ունենում մանկավարժի հաղորդակցական պատրաստվածությունն ու գործիմացությունը: Հաղորդակցումը պետք է կապված լինի երեխանների հետաքրքրությունների, հակումների, հնարավորությունների հետ: Միայն երեխայի հետաքրքրություններին համապատասխան և հույզերի հետ կապված ուսումնադաստիրակչական գործընթացը կարող է հաղթահարել երեխայի ձանձրույթը և ապահովել այուբեկտայնության հավասար մակարդակներ բոլորի համար: Այսպիսով, հաղորդակցական ակտիվության խթանումը պայմանավորված է միջանձնային խոչընդոտների հաղթահարմամբ, երեխայի հաղորդակցական ունակությունների ձևավորմամբ ու դրսևորմամբ: Ինչպես նշում է Ռ. Կետելը, կարողությունները կամ ունակությունները կատարելագործում են անձի կառուցվածքի մեջ մտնող որակները: Հաղորդակցական ունակությունները նպաստում են հաղորդակցական ակտիվության դրսևորմանը և հաղորդակցական որակի կատարելագործմանը: Այդպես երեխանն ան գիտակցում է իր դերը հաղորդակցման մեջ: Ձևավորվում է հաղորդակցունակ անձ, որը տիրապետում է հաղորդակցական սկզբնական ակտիվության: Ակտիվությունն ընդհանրապես դիտարկվում է որպես անձնային որակ, որը

«ԱՐՄԱՎԻՐ 1» ՎԿ

դրստրվում է գործունեության նկատմամբ հարաբերության՝ պատրաստության, ինքնուրույնության ձգտման, դրա իրականացման որակի, նպատակին հասնելու արդյունավետ ուղիների ընտրման մեջ, խոսքային ակտիվությամբ, իսկ հաղորդակցական ակտիվության աղբյուրը՝ հաղորդակցման պահանջմունքի մեջ: Համաձայն Ա. Մալոուի մշակած պահանջմունքների աստիճանակարգի, եթե չի ձևավորվում հաղորդակցման պահանջմունքը, եթե ճնշվում է ինքնադրստրումը, և անձը չի կարողանում ինքնաբացահայտվել, ինքնաիրացվել հաղորդակցման մեջ, ապա կարող է արգելակվել անձի զարգացումը: Հաղորդակցական ակտիվությամբ կապված է հաղորդակցման պահանջմունքի բավարարման հետ, և հաղորդակցական ակտիվության զարգացումը նպաստում է նաև հաղորդակցման պահանջմունքի փոխակերպման: Այսինքն՝ հաղորդակցական ակտիվությունը դառնում է ներքին հոգեվիճակ, գործունեության դրդապատճառ և անձնային որակ [1, էջ 171-174]: Հասակակիցների հետ հաղորդակցումը երեխաներին տալիս է այն, ինչ սկզբունքորեն չի կարող տալ մեծահասակների հետ ասիմետրիկ հաղորդակցությունը: Պարզվում է, երբ երեխան շփվում է այլ երեխաների հետ նրանք երեխայություն, հիմարությունն են անում, իրենց պահում են ոչ լուրջ, սովորական, նրանք ձեռք են բերում ինքնավարություն, անկախություն քան մեծերի հետ հաղորդակցման ժամանակ: Սակայն անհրաժեշտ չէ իդեալականացնել երեխաների հաղորդակցությունը և չափազանցնել մանկական հաղորդակցման գերակայությունը մեծերի հետ շփումից: Հասակակիցների հետ շփումը հանդիսանում է հիմք հետագայում մեծերի հաղորդակցման համար [15, էջ 80-83]: Ուսուցչի հետ կրտսեր դպրոցականների հաղորդակցման միջոցով կազմակերպվում է դպրոցում երեխաների ուսումնական և արտադասարանական գործունեությունը: Ուսուցչի հետ հաղորդակցումը տեղի է ունենում այնպիսի դրդապատճառների հիման վրա, ինչպիսիք են գործնական <որտեղ իրականացվում են կողմերի իրավունքները և պարտականությունները> և անձնական <որտեղ իրականացվում է հաղորդակցման գործընթացը>: Առաջին դասարանցիների և ուսուցչի հաղորդակցումը տեղի է ունենում գերիշխող դրական վերաբերմունքի ֆոնի վրա: Առաջին դասարանցիների մեծամասնությունը ֆրական է վերաբերքում ուսուցչին և անվերապահորեն ճանաչում է ուսուցչի հեղինակությունը: Ուսուցչի հետ գաղորդակցումը մեծ ազդեցություն է թողնում կրտսեր դպրոցական աշակերտի վրա: Ուսուցիչը կարող է օգնել երեխային հաղթահարել խնդիրները և դժվարությունները, բայց կարող է նաև իր շփոթված

«ԱՐՄԱՎԻՐ 1» ՎԿ

ռեակցիաների շնորհիվ ավելի խորացնել խնդիրը: Կարելի է ասել, որ, եթե երեխան բարենպաստ, վատահելի հարաբերություններ ունի ուսուցչի հետ, ապա կրթության և վարքային խնդիրները կլուծվեն: Եթե երեխայի և ուսուցչի միջև ի սկզբանե ձևավորվել են բացասական վերաբերմունք, անտիպատիա, ապա կրտսեր դպրոցական տարիքին բնորոշ տարիքային հատկանիշները կարող են դառնալ սուր, ինչը, բնականաբար, բացասաբար կանրադառնա իր անձնական զարգացման վրա: Ընդհանուր առմամբ տարրական դպրոցի ուսուցիչը, իր հեղինակության շնորհիվ, մեծ ազդեցություն ունի տարրական դպրոցական տարիքի երեխայի անհատականության ձևավորման վրա: Հատկապես եթե կրտսեր դպրոցական տարիքում մանկավարժը չի կարողանում կողմնորոշել և նպաստել նրա հաղորդակցական ունակությունների կառուցողական ինքնակազմակերպմանը, ապա հետագայում, երբ երեխան իր հետաքրքրությունները սկսում է փնտրել դպրոցից և ընտանիքից դուրս, նրա անձի զարգացումը ընթանում է տարերայնորեն, և նա դառնում է անկանխատեսելի [9 էջ 9]:

Մաս 2 :

Կրտսեր դպրոցականների հաղորդակցման հմտությունների և կարողությունների ձևավորումը ուսումնական պրոցեսում

Կրտսեր դպրոցական տարիքի երեխաների հաղորդակցական հմտությունները՝ որպես սոցիալական ադապտացիայի միջոց, համարում են կրտսեր դպրոցական տարիքի երեխայի հոգեբանական առանձնահատկությունները: Կրտսեր դպրոցական տարիքը սոցիալական վարքի ուսուցման հարմարավետ շրջանն է, տարբեր սեռի երեխաների միջև շփման մշակույթն է, հաղորդակման և խոսքային կարողությունների ձևավորումն է, սոցիալական իրավիճակների տարբերման միջոցն է: Երեխան, դպրոց հաճախելով, առաջին հերթին իր համար բացում է նոր վայր սոցիալական տարածության մեջ, ինչպես նաև ձևավորվում է մարդկային նոր հարաբերություններ: Նրա առջև դրվում են պարտականություններ՝ կապված ուսուցման գործունեության հետ: Մեծահասակները, ուսուցիչը, անգամ կողմնակի մարդիկ շփվում են երեխայի հետ այնպես, ինչպես մեծ մարդու հետ, որը իր վրա է վերցնում սովորելու

«ԱՐՄԱՎԻՐ 1» ՎԿ

պարտականությունը: Ինչպես նշում են Դ. Բ. Էլկոնինը և Վ. Վ. Դավիդովը, երեխան տարրական դպրոցում սովորում է հատուկ հոգեբանաֆիզիկական և հոգեբանական գործողություններ, որոնք պետք է վերահսկեն թվաբանական գործողությունները, կարդալը, ֆիզկուլտուրան, նկարչությունը, գրելու աշխատանքը և ուսումնական գործունեության այլ ձևեր: Բավարար պայմանների և երեխայի մտավոր զարգացման հիման վրա տեսական գիտակցության և մտածողության զարգացման համար ստեղծվում են բավարար նախադրյալներ:[16, էջ 34. 8, էջ 85] Երկրորդ դեպքում էլ կրտսեր դպրոցականների մոտ լավ զարգացած են ռեֆլեքսիվ կարողությունները. «Ես պարտավոր եմ» մոտիվացիան գերակշռում է «Ես ուզում եմ» մետիվացիային: Բացի հատուկ մտավոր ունակությունների տիրապետելուց՝ երեխան ուսուցչի վերահսկողությամբ սկսում է զարգացնել մարդկային գիտակցության հիմնական ձևերը (գիտությունները, արվեստը, բարոյականությունը և այլն): Իսկ երրորդ դեպքում դպրոցը երեխայի առջև դնում է պարտականություններ՝ կապված խոսքի զարգացման հետ: Դասի ժամին դաս պատասխանելիս խոսքը պետք է լինի գրագետ, հակիրճ, արտահայտիչ և գեղեցիկ, շփման ժամանակ խոսքի կառուցումը պետք է համապատասխանի մեր սպառնալիքների, որը մեծ նշանակություն ունի հաղորդակցական կարողությունների ձևավորման համար: Երեխան պետք է իր վրա պարտականություն վերցնի իր ճիշտ խոսքի և այն ճիշտ կառուցելու համար, որպեսզի կարողանա կառուցել հարաբերություններ ուսուցիչների և հասակակիցների հետ: Կրտսեր դպրոցականների զարգացման մեջ կարևորվում է այսպես կոչված «սոցիալական խոսքի» զարգացումը, որտեղ փորձ է կատարվում մեկ այլ մարդու հաղորդել ինչ-որ բան: Երեխաների խոսակցությունները դիտելով և լսելով՝ Ժ. Պիաժեն բացահայտել է, որ սոցիալական խոսքը հակառակ է առօրյա խոսակցականին: Գիտնականը այն խոսքը, որի դեպքում մարդը խոսում է ինքն իրեն այլ մարդկանց ներկայությամբ, անվանել է կոլոկտիվ մենախոսություն: [12, էջ 65]: Լ. Ս. Վիգոտսկին համարում էր, որ ինքնուրույն խոսքը ուղղորդում է երեխայի մտածողության զարգացմանը և գործունեությանը՝ օգնելով երեխային կատարել առաջադրանքը:[8, էջ 89] Նա ապացուցել է, որ ինքնուրույն խոսքը չի անհետանում, այլ «միանում է մտքի հետ»՝ վերածվելով արտաքին խոսքի: Երբ մտածողությունը և խոսքը ամբողջությամբ միավորվում են, պարտադիր չէ, որ երեխան մտածի բարձրաձայն, նա կարող է գործածել անձայն արտաքին խոսքը: Դա կատարվում է այն դեպքերում, երբ երեխան որոշում է իր վարքի դրսևորման սոցիալական խնդիրները, օրինակ՝ փողոց դուրս գալիս, կոնֆլիկտային

«ԱՐՄԱՎԻՐ 1» ՎԿ

իրավիճակներում, որոնք տեղի են ունենում խաղերի ժամանակ: Հետևաբար երեխայի հաղորդակցական կարողությունների ձևավորումը տեղի է ունենում լեզվի միջոցների ակտիվացման շնորհիվ: Լեզվի միջոցներով իր միտքը ազատ արտահայտելու կարողության դեպքում օգտագործվում են նախադասության տարբեր ձևեր: Երեխայի խոսքը, ինչպես մեծահասակինը, համարվում է մարդկային գիտակցության հատուկ ձևերից և միաժամանակ նրա տեսանելի արտացոլանքը, թե ինչպես է երեխան խոսում ազատ շփման ժամանակ(պատասխանում է հարցերին, պատմում է իրեն անհանգստացնող երևույթների մասին, իրադարձությունների մասին): Կարելի է կազմել ներկայացում նրա մասին, թե ինչպես է մտածում, ընդունում և հասկանում իրեն շրջապատող մարդկանց: Չորրորդ դեպքում էլ, հենց կրտսեր դպրոցական տարիքում կառուցվում են հարաբերություններ այլ մարդկանց հետ: Հատկապես կոլեկտիվ միջավայրում հայտնվում են վարքի յուրահատուկ դրսևորումներ: Սոցիալական հարաբերությունների երկու ոլորտ՝ «երեխան մեծահասակ է» և «երեխան փոքրահասակ է», փոխներգործում են միմյանց վրա՝ հիերարխիկ կապի միջոցով: [7 էջ 125] Շարունակելով հետազոտությունը երեխայի հոգեբանության այդ շրջանում՝ Վ. Ս. Մուխինան նշում է, որ «երեխա-մեծահասակ» և «երեխա- ծնողներ» ոլորտներում հայտնվում են հարաբերություններ՝ «երեխա-ուսուցիչ» հարաբերությունը: Երեխայի առջև դրված պարտականությունները, որոնք առաջադրում է ուսուցիչը, ևս ավելի ուշադրությամբ է վերաբերվում, քան ընտանիքի կողմից առաջադրված պարտականություններին, չէ՞ որ շփման առաջնային պայմաններում հնարավոր է ինքնուրույն հայտնաբերել և գնահատել վարքը: Միայն ուսուցիչն է, որ դնելով աշակերտի առջև պահանջներ՝ գնահատելով նրա վարքը, ստեղծում է երեխայի վարքի դրսևորման սոցիալականացման պայմաններ, որը բերում է սոցիալական միջավայրում ճիշտ դրսևորվելու կարողություն: Տարրական դպրոցում երեխան ընդունում է նոր պայմաններ, որոնք առաջադրված են ուսուցչի կողմից և աշակերտներն այս դեպքում փորձում են լավ կատարել պահանջները և հետևել կանոններին: Ուսուցիչը երեխայի համար դառնում է կերպար, որն ընդգծում է երեխայի հոգեբանական վիճակը ոչ միայն դասարանում դասերի ժամին, այլև համադասարանցիների հետ շփման ժամանակ, ինչպես նաև ընտանիքում: [10, էջ 45] Շփումը դառնում է սոցիալական հարաբերությունների դպրոց: Երեխան անգիտակցորեն իր համար ստեղծում է շփման տարբեր ձևեր: Ինչպես նաև անգիտակցորեն նա փորձում է այդ ձևերը՝ հենվելով իր սեփական հնարավորությունների վրա: Այս ձևով հենց ընտանիքը, ուսուցիչը և գործընկերները օգնում են կրտսեր

«ԱՐՄԱՎԻՐ 1» ՎԿ

դպրոցականին, որ նա կարողանա կատարել իր առջև դրված պահանջները և ընդունի դրանք: Ե. Ե. Սապագովան նշում է, որ կրտսեր դպրոցականների ուսումնական գործունեության առանձնահատկությունները ստեղծում են հաղորդակցական կարողությունների ձևավորման համար հարմար պայմաններ: Այլ կերպ ասած ուսումնական գործունեությունը «շրջում է երեխային իր վրա», պահանջում է ռեֆլեքսիա՝ «ինչպիսին եմ եղել» և «ինչպիսին եմ դարձել» հարցերի գնահատականը: Ուսումնական գործունեությունը սկսվում է այն ժամանակ, երբ աշակերտը կարողանում է ինքնագնահատել: [14, էջ 36] Հինգերորդ դեպքում ուսումնական գործունեության մեջ արդյունավետություն կնկատվի միայն այն դեպքում, եթե երեխան կարողանա ուղղորդվել իր հոգեբանական գործընթացներով և վարքով: Դա հնարավորություն է տալիս ենթարկվել ուսուցիչներին և դպրոցի կարգապահությանը և նպաստում է հոգեբանական գործընթացների նոր որակների ձևավորմանը: Նա կարողանում է գործողության համար որոշել նպատակ, գտնել նպատակին հասնելու միջոցներ: Կրտսեր դպրոցական տարիքի երեխաների համար այս հոգեբանական գործընթացի ձևավորումը համարվում է հիմք ոչ միայն նրանց արդյունավետ ուսուցման համար, այլ նաև նրանց հաղորդակցական կարողությունների ձևավորման համար, որը կապված է երեխաների սոցիալական ադապտացիայի հետ: Վեցերորդ դեպք. Հոգեբանների կեղմից ապացուցված է, որ կրտսեր դպրոցականներից շատերը նախապայմաններ են ստեղծում սոցիալական կրկոր որակների ձևավորման համար: Նոր սոցիալական հարաբերությունների և կապերի հարմարվելը, որտեղ սկսում է ձևավորվել անհատը, սահմանվում է նրանով, որ երեխան մտնում է նոր կոլոկտիվ. Ի՞նչ տեղ է գրավում այդտեղ, ինչպե՞ս է շփվում դասընկերների և մեծահասակների հետ, ինչպե՞ս է վերաբերվում դպրոցին, ինքն իրեն որպես աշակերտի: Կրտսեր դպրոցականների հաջող ադապտացիայի համար, ինչպես ցույց է տալիս փորձը, անհրաժեշտ է հիմք ընդունել նրանց այնպիսի անձնական որակները, ինչպիսիք են շփումը, բարյացակամությունը և անմիջականությունը: Շփման տակ մենք հասկանում ենք երեխաների փոխհարաբերություններ կառուցելու կարողությունները, ինչպես մարդկանց, այնպես էլ դասընկերների հետ: Դա հնարավորություն է տալիս շփման մեջ լինել ակտիվ, չվախենալ, առաջինը սկսել շփումը անձանոթ երեխաների հետ, ուռուցչի հետ, այդ դեպքում օգտագործելով խոսքի մշակույթի կանոնները, դասընկերների հետ կարողանալ ստեղծել հարմար գործունեություն (խաղային, ճանաչողական, աշխատանքային և այլն): Հաղորդակցական կարողությունների ձևավորման և համագործակցության համար շփումը

«ԱՐՄԱՎԻՐ 1» ՎԿ

հանդիսանում է հիմք: Բարյացակամությունն արտահայտվում է դիմացինին ընդունելու այնպիսին, ինչպիսին նա կա կարողությամբ, մյուսին լսելու կարողությամբ, նրան հասկանալ փորձելով, պատրաստակամ լինել մյուսին օգնելու համար: Կրտսեր դպրոցականների ևս մեկ առանձնահատկություն կա, որը հնարավորություն է տալիս ավելի լավ լուծել հաղորդակցման կարողությունների ձևավորման խնդիրը, որը միջոց է նրանց սոցիալական ադապտացիան իրականացանելու համար: Երեխաները չեն կորցրել իրենց հետաքրքրությունը խաղի նկատմամբ, և դա հնարավորություն է տալիս ուսուցման գործընթացը կազմակերպել յուրօրինակ և հետաքրքիր: Խաղը կարելի է նաև օգտագործել հաղորդակցական կարողությունների ձևավորման համար, ինչպես նաև ճիշտ սոցիալական վարք ձևավորելու համար: Այս առանձնահատկությունները մենք օգտագործել ենք ամբողջությամբ՝ ներառելով տարբեր մեթոդիկ հնարներ, որտեղ հավաքված են խաղերը: Խաղերը օգտագործվում են առկա գիտելիքների ամրապնդման և հաղորդակցական կարողությունների ձևավորման համար ինչպես դասերի ժամանակ, այնպես էլ դրանից դուրս(դասամիջոցներին, ֆիզկուլտ դադարների ժամանակ, դաստիարակչական գործընթացների ժամանակ): Այն երեխաները, որոնք հոգեբանորեն պատրաստ չեն դպրոցին, ապա որպես կանոն նրանց մոտ բացակայում են տարիքին համապատասխանող ձևավորված որակները և կարողությունները: Նրանց վարքը բնորոշվում է անկազմակերպվածությամբ: Նրանք լինում են անկարգապահ ակտիվ, կամ էլ հակառակը՝ անհամեմատ դանդաղաշարժ, ներամփոփ: Այսպիսի երեխաները վատ են գիտակցում շփման վիճակի առանձնահատկությունները և դրա համար էլ շատ հաճախ իրենց դրսևորում են ոչ ադեկվատ: Խաղերի ժամանակ նրանք խախտում են կանոնները, ստեղծում են իրադրային իրավիճակներ: Այս ձևով դպրոցում երեխայի ուսուցման նախնական շրջանում սկսվում են ձևավորվել սոցիալական կարևոր որակներ, որոնք հնարավորություն են տալիս սոցիալական ադապտացիան արագ ձևավորել:

«ԱՐՄԱՎԻՐ 1» ՎԿ

Խաղը որպես ակտիվ ուսումնական ձև կրտսեր դպրոցում

Կրտսեր դպրոցական տարիքի երեխաների ուսումնական գործունեությունը փոխարինելու թ գալիս նրանց համար սովորական դարձած խաղային ակտիվությանը: Առաջին դասարանցին երեկվա հինգ տարեկանն է: ՆԱ ուղում է միշտ խաղալ և միայն ժամանակի ընթացքում կարողանում էիր գորշունեության մեջ տալ դասերին: Այս հանգամանքը նկատի ունենալով՝ ուսուցիչը պետք է մտածված ձևով ղեկավարի երեխայի խաղը: Ուսուցիչները հաճախ ասում են, որ խաղը որպես ակտիվացում է երեխաներին, բայց իրենք խաղալու ժամանակ չունեն դասարանում: Նման մոտեցումը, մեղմ ասած, անընդունելի է: Ոչ ոք չի առաջարկում մոռանալ ուսումնական աշխատանքը և սկսել աննպատակ խաղալ երեխայի հետ: Խաղի միջոցով կարելի է լուծել ուսումնական բոլոր խնդիրները՝ հատկապես կրտսեր դպրոցում: Հարկավոր է ոչ թե դասը բաժանել ուսումնական աշխատանքի ու խաղի, այլ պարզապես խաղը տարալուիսել ուսումնական գործընթացի մեջ և ուսումնական նպատակներն իրականացնել խաղի օգնությամբ և խաղի միջոցով:

Ուսուցման ընթացքում խաղի կիրառումը զարգացնում է երեխաների ուշարությունը, օգնում ուսուցչին ակտիվացնել անհամարձակ երեխային, որովհետև խաղալիս երեխան իրեն ազատ է զգում: Խաղի ուսուցողական խնդիրը նրանց գաղտնի է մնում, և երեխային թվում է , թե ինքն ուղակի խաղում է՝ կատարելով որևէ դեր: Խիստ կարևոր են ուսուցողական և կրթադաստիարակչական նշանակությունն ու արժեքը: Այն նպատակային ու ստեղծագործաբար կիրառելու դեպքում կարելի է բարձր ուսումնական արդյունքների հասնել: Խաղն ակտիվացնում է ուսումնական ամբողջ գործընթացը: Այլ կերպ՝ ակտիվ ուսուցումը ենթադրում է ոչ միայն ուսուցչի ակտիվ դեր, այլև աշակերտի ակտիվություն, ուսումնական գործուն փոխհարաբերություններ և աշխույժ մթնոլորտ: Գրեթե անհնար է իրականացնել ակտիվ ուսումնական- ուսումնառություն՝ առանց խաղի, իսկ առանց ակտիվ ուսուցման՝ անհնար է հասնել արդի կրթական նպատակներին:

Գործնական համատեքստ

Իմ դասարանում կան այնպիսի աշակերտներ, ովքեր դժվարությամբ են հաղորդակցվում, մեկուսանում են , դասապրոցեսին պասիվ են, հարցերին պատասխանել խուսափում են: Որպեսզի կարողանամ այդ երեխաներին ևս ներգրավել դասապրոցեսին , ցանկացա իրականացնել մի խաղ և հասկանալ՝ արդյո՞նք օգնում է խաղը երեխաների հաղորդակցման զարգացմանը: Ես կիրառեցի <<Հեռախոս>> խաղը, որը պետք է նպաստեր աշակերտների հաղորդակցման զարգացմանը: Այն կարելի է կիրառել դասի ցանկացած փուլում, տրվող հարցերը, թեմաները կարող են լինել տարբեր՝ կախված ուսուցանվող նյութի հնարավորություններից:

<Հեռախոս>> խաղը իրականացնելու համար սովորաթղթից պատրաստած երկու խոսափող ենք տալիս երեխաներին: Սկզբնական շրջանում նախ սովորեցնում ենք հեռախոսով խոսելու կանոնները, ապա առաջարկում ընտրել որևէ թեմա և զանգահարել ընկերոջը՝ այդ թեմայով զրույց վարելու: Խաղին ներգրավել էի նաև պասիվ, չհաղորդակցվող աշակերտներին: Առազին անգամ խաղն իրականացնելուց հետո արդյունքն այդքան էլ գոհացուցիչ չէր: Բայց և այնպես կար դրական տեղաշարժ, որոշ չժիվող աշակերտներ սկսել էին պատասխանել հարցերին, հաղորդակցվել իրենց դասընկերների հետ: Եվ ես որոշեցի ևս մեկ անգամ կիրառել <<Հեռախոս>> խաղը: Երկրորդ անգամ արդեն արդյունքն ակնհայտ էր: Դասարանում տիրում էր ջերմ մթնոլորտ, աշակերտները բոլորը հաղորդակցվում էին միմյանց հետ, դասամիջոցներին ջերմ զրուցում:

Եզրակացություն

Մասնագիտական գրականության վերլուծության արդյունքում ստացված տվյալների հիման վրա եկանք հետևյալ եզրակացությունների՝ Կրտսեր դպրոցական տարիքը համարվում է ուսումնական գործունեության առավել պատասխանատու փուլ: Այս տարիքում առաջատար է դառնում նոր գիտելիքների, ունակությունների և հմտությունների ձեռք բերումը, ինտենսիվորեն զարգանում և որակապես փոխվում են ճանաչողական գործընթացները՝ ձեռք բերելով միջնորդավորված և կամաձին բնույթ: Կրտսեր դպրոցական տարիքը ստեղծում է մեծ հնարավորություններ անձի բարոյական որակների և դրական գծերի ձևավորման համար: Հաղորդակցումը մարդու փոխներգործելու կարողությունն է այլ մարդկանց հետ: Կրտսեր դպրոցական տարիքում ձևավորվող և զարգացող հաղորդակցական ունակությունների վերաբերյալ առկա տեսական և գործնական մոտեցումների ուսումնասիրությունը ցույց տվեց, որ այդ հաղորդակցական ունակությունների ձևավորման աստիճանը ազդում է ոչ միայն երեխաների կրթության արդյունավետության վրա, այլ նաև նրանց սոցիալականացման և անձի ամբողջական զարգացման վրա: Հաղորդակցումը ինքնին հանդիսանում է աշակերտների բազային հատկանիշներից մեկը, որը մի կողմից ապահովում է ուսման մեջ հաղորդակցման գործընթացի արդյունավետ ընթացքը, իսկ մյուս կողմից՝ ձևավորվում և հղկվում է արդյունավետ ուսումնական գործընթացի ընթացքում: Հաղորդակցական գործընթացի զարգացման առավել արդյունավետ շրջան է համարվում դպրոցական տարիքը: Հաղորդակցումը մեծ նշանակություն ունի կրտսեր դպրոցականի հոգեկանի ձևավորման, նրա՝ որպես անձնավորություն զարգացման, ողջամիտ և բարոյական վարքի կայացման գործում: Կրտսեր դպրոցական տարիքում հաղորդակցումը մեծ ազդեցություն ունի կրտսեր դպրոցականի ինքնագնահատականի, ինքնահաստատման, սեփական ինքնագնահատականի գիտակցման, ինչպես նաև դպրոցական միջավայրին արագ հարմարեցման/ադապտացիայի/ գործում: Երեխայի հոգեկան զարգացման համար հատկապես մեծ նշանակություն ունի հաղորդակցումը մեծերի հետ օնտոգենեզի վաղ շրջանում: Կրտսեր դպրոցական տարիքի երեխաների զարգացման համար առանձնահատուկ է մեծահասակների հետ հաղորդակցումը: Հաղորդակցման հաճախականությունը, նրա բազմազան պարունակությունը,

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. ԱԼԵՔՍԱՆՅԱՆԱ. Ս.

ՄԻՋԱՆՁՆԱՅԻՆ ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՄԱՆ ԻՐԱԿԱՆԱՑՈՒՄԸ ԿՐԹԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸ ՆԹԱՑՈՒՄ ԵՐԽԱՆ
2015

2. Ասատրյան Ջ. <<Տարրական կրթություն մանկավարժություն>> էջ 25

3. Թունյան Ջ. Ե. Երիցյան Լ. Ս <<Կրտսեր դպրոցական ի հոգեբանություն>>

4. Խուրոյան Ս. Ս. <<Անձի զարգացման ճգնաժամային տարիքները>>- Երևան: Զանգակ - 97,
2004. 5.

Կարապետյան Վ. Ս. Գեվորգյան Մ. Ռ. Բերբերյան Ա. Ս. Պետրոսյան Ռ. Ս. Խաչատրյան Հ. Վ.
<<Կրթության հոգեբանության դասախոսություններ ժողովածու>>

6. Бодалев, А. Психология общения. М., 2002,

7. Выготский, Л.С. Педагогическая психология / Л.С. Выготский. - М. : Просвещение, 1991

8. Давыдов, В.В. Проблемы развивающего обучения / В.В. Давыдов. - М. : Педагогика, 1986.

9. Гонина О.О. <<Психология младшего школьного возраста>>

10. Мухина, В.С. Возрастная психология / В.С. Мухина. - М. : Академия, 2002.

11. Немов, Р.С. <<Психология>> кн 1 Москва 2008

12. Пиаже, Ж. Речь и мышление ребенка / Ж. Пиаже. - М., 1994.

13. Подласый, И. Педагогика: общие основы. Процесс обучения. М., 2000 кн 1

14. Сапогова, Е.Е. Своеобразие переходного периода у детей 6–7 летнего возраста / Е.Е. Сапогова // Вопросы психологии. - 1986. - № 4.

15. Цукерман Г.А. Как младшие школьники учатся учиться? - М.; Рига, 2000. - С. 80-83

16. Эльконин, Д.Б. Психология обучения младшего школьника / Д.Б. Эльконин. - М., 1974.

<https://armineab.wordpress.com>

«Դպրոցահասակների խայիան ձի զարգացման հիմնական օրինակաչափություններն առանձնահատկությունները Խանամիրյան

http://loveread.ec/read_book.php?id=60624&p=9